

rogelvangersmelo-
zeer armoedige
n armengraf be-

elden geven van
eetijd. Zoo stierf
l in Parijs, waar
verhuisd was na
d te hebben.

leven longtuber-
f in 1832 op 83-
iszwakte, evenals
jaar oud.

(1724—1801) bezat
hij zich dan ook
eft zijn vaderstad-
ten.

zich ook altijd in
zondheid, hij stierf
85-jarigen leeftijd
op 83-jarigen leef-
aar in hij veel ge-
uivvermoedheid

1809 aan ouder-
oud. Kort voor
leugel brengen en
zijn bekende me-
rhalte Frauz der

gevorderden leef-
ste jaren geleden
een ernstige ader-
d zeide hij: „Ich
ft meiner“. Geda-
aan hoofdpijn ge-

(1685—1750) stierf
al hij zijn laatste
volg van een mis-

(1712—1778) heeft
s, bovendien werd
dend te zijn aan
en z.g. hypochon-
e hersenbloeding
del stierf in 1750

evenals Bach de
ijn laatste levens-
iefd orgel.
eeds op 37-jarigen
cht tengevolge van

—1662) stierf ten-
n reishagen.
r van „Gedroogde
r aan een hart-
rmatig alcohol-ge-

syphilis stierven
ersoonlijkheden.
s een belangrijke
roductiviteit zien.
betere bloedver-
len van verhoogd
gevolgd door een
oring. Zoo schreef
zijn paralytischen
als een normaal
(welijks copieeren

d een acuter ver-
rf Erasmus in
ziektebed aan ge-
1 historische per-
f zijn dan die van
eden zijn. Braun
voor Duitschland
l gespeeld heeft.
lgen van syphilis
teid van deze me-
r.

56) stierf na een
lde ziekte.
a (1790—1856) die
l en tot eenigen
pkamer gestikt is

vermelden eenige
ten, n.l. tubercu-
allereerst uit naar
ksgroep zoo veel
n. 3)

zijn reeds in zijn
ichten. Reeds toen
oudende migran-
ter, in 1556 krijgt
n als teeken van
een sluimerende
woordig middelen
ekte te bestrijden
tuberculose daan
vrijwel machte-
se van 1500 had
l karakter, terwijl
ronisch verloopt
ugd als het ware

Calvin. (Nedel. vert.

immuniseerd tegen de ziekte door opeenvol-
gende lichte infecties, het optreden van een ern-
stigen vorm van tuberculose hangt thans af van
den weerstand van het individu en de mate van
besmetting. (De oude wet van prikkelbaarheid en
prikkelsterkte!)

De geest van Calvijn blijft zeer helder, de ziekte
prikkelst a.h.w. zijn geest tot grootere activiteit. Hij
kan tenslotte alleen nog maar zittende prediken
en we kunnen het ons zoo goed indenken wan-
neer Calvijn bij een tijdelijke periode van beter-
schap zegt: „Mijn gezondheid is een voortdurende
dood“.

Behalve de tuberculose heeft hij geleden aan
malaria-koorts en verlamming van zijn rechter-
been, zoodat hij alleen nog met behulp van vrien-
den zijn weg kon gaan. Maar nog was het niet
gedoende. In 1561 schreef hij: „Zoo God het goed
voldacht heeft aan mijn lijden nog dat der jicht
oe te voegen, moet ik met geduld Zijn Vaderlijke
achtiging dragen“.

Bij zijn jicht voegen zich ook nog zeer pijnlijke
niersteenkoelieken. Hierover schrijft Calvijn: „veer-
ten dagen lang was ik onderhevig aan een eigen-
aardig soort koliek, zoodat mijn geest en zinnen
door de hevigheid der pijn bijkans gevoelloos
waren“.

Dit alles te weten doet ons Calvijns geschriften
beter begrijpen. Prof. Doumergue merkt in dit
verband dan ook op, dat het wonderlijk is dat
een mensch, die zóó moet lijden, een nog niet
scherper pen en vlijmender tong heeft gehad (dit
is antwoord op het zoo vaak geuite verwijt, dat
Calvijns pen zoo scherp kon zijn). Doumergue ver-
volgt dan: „dit verbrijzeld lichaam bevatte een ge-
sloederde ziel. En otegenzeggelijk was deze ziel
een korrel van dat hemelsche goud, dat bestemd
is te schitteren tusschen de steenen vol geheimenis
van het Jeruzalem der toekomst“.

Schiller stierf 45 jaar oud aan longtubercu-
lose. De invloed van zijn ziekte is duidelijk merk-
baar op zijn gedichten. (Zie hiervoor 1.) Ook de
componist Chopin stierf 39 jaar oud aan deze
ziekte.

Dostojewski (1821—1881) was lijdend aan
toevallen, en uit zijn epileptisch karakter is veel
in zijn werken te verklaren. Een tuberculeus long-
lijden voerde naar zijn dood.

Stadhouders-Koning Willem III (1650—
1704) zou volgens de meeste vaderlandsche ge-
schiedenisboeken overleden zijn aan de gevolgen
van een val van zijn paard dat struikelde over
een molshoop. Het was slechts een zeer bijkom-
stige oorzaak, hij overleed aan een zeer uitge-
breide longtuberculose.

Paul Ehrlich is een der vele artsen die ge-
storven is aan een tuberculeuze infectie. Behalve
tuberculose (hij werd in zijn laboratorium besmet)
was hij lijdend aan een bloedvatziekte.

De dichter Keats stierf op 25-jarigen leeftijd
in Italië aan longtuberculose.

De vioolvirtuoos Paganini overleed in 1840
aan keeltuberculose, terwijl de componist Carl
Maria von Weber stierf in 1826 aan uitge-
breide keel- en longtuberculose.

Deze sombere lijst is nog met vele voorbeelden
aan te vullen. Ebstein beschrijft in zijn werk 4)
over dit onderwerp 52 bekende vooraanstaande
mensen, die 'slachtoffer werden van de tubercu-
lose, terwijl hij de namen opgeeft van 79 bekende
personen, die ook aan deze ziekte overleden zijn.

Een ziekte, die in de laatste 25 jaren meer
voorkomt, of beter gezegd meer herkend wordt
dan vroeger, is de kwaadaardige gezwellvorming
die men kanker noemt. Het is meer een ziekte
van den gevorderden leeftijd en daar de men-
schen tegenwoordig gemiddeld ouder worden dan
vroeger kan deze ziekte thans ook meer voor-
komen. Laat ons in dit verband nog eens wijzen
op het groote kwaad, dat de kwakzalvers en in
de laatste jaren speciaal de magnetiseurs aan-
richten, door het z.g. in „behandeling“ nemen van
beginnende kanker. De morele schuld van dit
soort menschen, die de patiënten voorspiegelen
ze te zullen genezen, is dan ook zeer groot.

Een van de bekendste lijdens aan kanker was
Napoleon. Hij heeft zijn lichaam nooit ont-
zien en zich altijd volkomen gegeven aan de zaak
die hij voorstond. Reeds in den veldtocht naar
Rusland werd hij geplagd door ernstige blaas-
herwaren. Maagklachten en gezwollen beenen
hebben zijn laatste levensjaren verduisterd, terwijl
de verbanning zijn levenseinde verhaastte, hij stierf
aan maagkanker. Napoleons moeder, altijd een
zwakke vrouw, heeft hem nog 15 jaren overleefd.

Beethoven (1770—1827) de groote componist,
heeft zijn geheele leven te kampen gehad met een
ziekte van de gehoorzenuw, waardoor hij tenslotte
reeds in 1798 totaal doof geworden was. Met zijn
bezoekers kon Beethoven zich alleen schriftelijk
onderhouden. Hij stierf 56 jaar oud aan lever-
kanker. Aan dezelfde ziekte stierf de groote
Brahms, 64 jaar oud, in zijn leven overigens
nooit ziek geweest zijnde.

Voor nadere bijzonderheden verwijzen we naar
de geciteerde werken.

Zwolle

J. H. H.

4) Dr Ebstein, Tuberculose als Schicksal.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

Bij Unie en Schoolraad.

Het behoort tot de traditie, dat deze beide orga-
nisaties bij het Onderwijs hun Jaarvergaderingen
in de Paaschweek houden: Dinsdag Unie, Woens-
dag Schoolraad.

Even vóór de Unievergadering verschijnt het
Jaarboek, dat uitgegeven wordt door de Unie,
met een schat van gegevens betreffende het Chris-
telijk Onderwijs in Nederland en in Indië (Oost en
West). Dat boek is onmisbaar voor iemand, die in
een kort bestek op de hoogte wil gebracht worden
met wat er bij ons onderwijs omgaat. Opgaven om-
trent het aantal scholen, met de leerlingen en de
onderwijzers, omtrent de Unie-collecte, omtrent
de opleiding, enz. enz. Aan het slot een kort over-
zicht van de wettelijke bepalingen, waaraan het
onderwijs gebonden is. Een en ander maakt het
tot een boek, dat men bij de hand wil hebben,
wanneer men in eenige relatie tot het onderwijs
staat.

Dinsdag na Paschen kwam de Unie „Een School
met den Bijbel“ dan in Jaarvergadering saam.
Eenige jaren geleden bracht de geringe opkomst
op deze vergaderingen tot de vraag, of de Unie
nog wel reden van bestaan had. Met blijdschap
mag worden geconstateerd, dat het bezoek weer
toeneemt. 't Is, of met den druk der tijden, met de
gevaaren, die men van alle kanten voelt dreigen,
het gevoel van saamhoorigheid weer groeit. Inder-
daad, de tijden zijn er weer naar, dat de steun
wordt gezocht in een broederlijk samenzijn, waarin
men gezamenlijk den Heere om Zijn bewaring
aanloopt.

Het openingswoord van den voorzitter, Dr K.
Dijk, plaatste ons al dadelijk in de moeilijkheden
en de gevaaren van onze dagen. Het komt er op
aan, te midden van allerlei invloeden, het scheepke
van ons Christelijk Onderwijs in den rechten koers
te houden. Ons volk moet er bij den voortduur
op worden gewezen, dat de Bijzondere School de
oplossing blijft van zoo menige kwestie op school-
gebied.

Op de middagvergadering kwam Dr G. Kalsbeek
van Zetten aan het woord, om te spreken over
de opleiding van de onderwijzers voor de Christe-
lijke School. Het was een fijne attentie van het
bestuur van de Unie, dat dit onderwerp aan de
orde kwam. Er hangt zooveel van af, welke men-
schen in onze scholen, die vaak met veel moeite
tot stand kwamen, mogen arbeiden. Op uitnemende
wijze werd dit door den referent betoogd. Ook
werd duidelijk, dat in de laatste jaren op onver-
antwoordelijke wijze met de opleiding is geleefd.
Teruggebracht tot een cursus van drie jaar, is het
voor de Kweekscholen onmogelijk, te voldoen aan
de hooge eischen, die aan haar onderwijs mogen
worden gesteld. Deze zaak verdient zeker de voort-
durende aandacht van onze Schoolbesturen en —
van de Overheid.

Woensdag vergaderde de Schoolraad in de groote
zaal van Kunsten en Wetenschappen te Utrecht.
't Is altijd een wangstuk, zoo'n groote zaal te nemen
voor een vergadering, waarvan men het aantal
bezoekers niet tevoren weet. De verwachting werd
gelukkig niet beschaamd: de zaal was vol, 's morn-
gens en 's middags.

De hoofdschotel vormde de lezing van Dr K.
Dijk over de vraag: „Wat verstaan wij onder een
School met den Bijbel?“ 't Is duidelijk, dat wij
niet alleen de oude klanken kregen te hooren,
maar dat de referent ook besprak, wat in onze
dagen de harten bezighoudt en vele penpen in
beweging brengt. Met groote beslistheid keerde hij
zich tegen hen, die ons willen doen twifelen aan
de zekerheid, dat we met onze scholen staan aan
de zijde van het Koninkrijk Gods. Wij meenen,
dat we in gehoorzaamheid aan onzen God onze
scholen met den Bijbel hebben opgericht. Wij ar-
beiden daarin in veel zwakheid, in menigerlei
vrees, maar wij geven niet toe, dat onze tegen-
standers ook nog best gelijk kunnen hebben.

Een ander punt gold het brengen van den Bijbel
op de Openbare School. In de discussie bleek, dat
daaromtrent nog wel eenig verschil van meening
ook in onzen kring bestaat. Dr Dijk meent, dat
wij hier afwijzend moeten staan. Art. 26 van de
wet biedt gelegenheid aan de godsdienstleeraren,
waar de ouders dit begeeren, de kinderen van de
Openbare School godsdienstonderwijs te geven.
Wel komen dan nog vragen naar voren als: Mogen
wij zeggen, wanneer men er om vraagt, dat de
Bijbel geen boek voor de Openbare School is?
Kunnen we zoo maar zeggen, dat die Bijbel niet
veilig is in de handen van vele onderwijzers? Is
die Bijbel, waar die ook komt, niet levenwekkend
en krachtig?

De pittige rede van Dr Dijk zal zoo spoedig
mogelijk als brochure tegen geringen prijs worden
verkrijgbaar gesteld. Men kan dan lezen en rustig
overwegen. Men heeft dan het voordeel, dat van
uit een beslist standpunt de vragen van den dag

kunnen worden bezien. Op dit terrein komen we
ook nog gemakkelijk in de war. Dat er in het
kamp van de voorstanders van de Christelijke
School nog geen eenparig gevoelen is, komt bij
zulke kwesties onmiddellijk aan den dag. Ik zou
het groote winst achten, wanneer hoe langer hoe
duidelijker werd, ook voor degenen, die welbewust
de christianisatie van de Overheidsschool voor-
staan, dat de Bijzondere School de oplossing is
van menige kwestie op schoolgebied. Wanneer
men zoo ver gekomen is, dat geen der ouders van
de kinderen op een bepaalde school meer bezwaar
heeft tegen den Bijbel op de school, dan kan men
er ook een Bijzondere school van maken.

Op nog een vergadering in de Paaschweek wil ik
de aandacht vestigen. Dat is die van de Vereeni-
ging voor Chr. Paedagogiek. Deze ver-
dient de aandacht van een breederen kring van
mensen, die bij het onderwijs betrokken zijn.
Ook van onze predikanten. Door de uitgave van
het Paed. Tijdschrift voor het Christelijk Onder-
wijs zoekt zij de theorie en de praktijk der op-
voeding te dienen.

Op de Jaarvergadering hield Prof. Dr J. Water-
rink een interessante lezing over Maturin Cor-
dier. Deze weinig bekende Calvinistische paed-
agoog was leermeester en ook weer leerling van
Calvijn. Breed werd zijn invloed in die dagen na-
gegeen. Duidelijk werd het, hoe goed en noodig
het is, dat onze mannen tijd en lust mogen hebben,
om de schatten uit het verleden op te delven.
Daar kunnen we voor onze dagen nog wel winst
mee doen.

Gr.

G. MEIMA.

MUZIKALE KRONIEK

De Melodieën van Eenige Gezangen van de
Gereformeerde Kerken in Nederland, vier-
stemmig gezet en van voor- en tusschen-
spelen voorzien door L. Blaauw. — J. H.
Kok, N. V., Kampen, 1936.

Er is een tijd geweest dat onze Nederlandsche
stadskerken vervuld waren van Gereformeerde
Orgelkoraalkunst. Niet tijdens de oefeningen der
godsdienstplegenden, maar er vóór en na, zoo-
mede onder het heen en weer loopen van het
Nederlandsche stedenvolk, zoovele malen als er in
de tot wandelen openstaande kerken „orgelgeschal“
weerklonk.

Dat was in de dagen, dat Sweelinck en met en
na hem andere „cloecke meestersen van het orgel-
spel“ hun kunst uitoefenden van „dan sus, dan
soo“, „op veelderlei manier“, de psalmen te
„breken“, d.i. te variëren. Een hanteering, waar
speciaal de Gereformeerden op aandringen, die
verlangden, zoodra de predikant van stoel was, de
kerk niet uitgespeeld te worden met allerlei laffe
deunen, maar wenschten, den laatstgezongen
gemeentepsalm „vergoten“ te zien „in alle vaten
van de kunst“, vijf tot zes malen achtereenvolgens.
Een kunstpraktijk, óók bij de publieke, dagelijk-
sche orgelbespelingen waarvan in 1655 „pofessor
der h. theologie in de academie van Uytrecht“
getuigden „de musyck een eerlicke kunste“ zijnde,
dat „het orgelspeelen voor sich selfs eene eerlicke
oeffeninge buyten den openbaren godsdienst in
'tprivee of in publycke plaetsen tot eerlick ver-
maeck kan en behoort mede gebruyckt te worden
om psalmen ende geestelicke liedekens te spelen“.
Van welk vermaak een Ds Joh. Wtenbogaert in
1641 met zoovele anderen profiteerde: „Onder de-
genen die de muziek beminnen, ben ik een en
vinde mij altemet des avonds in de kerk om den
meester een psalm (dat doorgaans geschiedt op
elk vers, met verscheiden registeren ende melo-
dieën verscheijdelijk zwiende) te hooren spelen,
onder 'tspel stillekens in mij zelven den Heer
zingende, en mijn bedroefden geest in God tot Zijn
lof vermakende.“

Wie de effecten van deze orgelkoraalspelbe-
weging naderbij wil zien, bestudeere nog niet zoo-
zeer Sweelinck, van wien maar bitter weinig be-
waard is gebleven, maar diens eersten en meest
vermaarden Duitschen orgelleerling Sam. Scheidl.
Bovenal echter — en eerst dán komt men eigen-
lijk pas tot recht besef van wat Gereformeerde
Orgelspelkunst is en wat daarvan op Koraalge-
bied hier te lande bloeide — Anthonie van Noort,
de aanvankelijk Nieuwezijds kapel-, later Nieuwe-
kerksorgelist van Amsterdam, die in 1659 zijn
thans bij de Ned. Ver. voor Muziekgeschiedenis in
herdruk zijnde „Tabulatuer-boeck“, in het licht gaf.

Dat allemaal is vrijwel grondig te niet gegaan.
Aanvankelijk reeds in beginsel door „de paelen
van haer beroep te buiten gaende“ stadsoverheden,
die last gaven het orgel toevoegsel te maken tot
den Gereformeerden eeredienst, door het den
plicht op te leggen, zich te vergezelschappen met
het openbare psalmzingen“. Een verordening,